

Kapittel 1

Følger og rekker

Mål for opplæringen:

- finne og analysere rekursive og eksplisitte formler for tallmønstre med og uten digitale hjelpemidler, og gjennomføre og presentere enkle bevis knyttet til disse formlene
- gjennomføre og gjøre rede for induksjonsbevis
- summere endelige rekker med og uten digitale hjelpemidler, utlede og bruke formlene for summen av de n første leddene i aritmetiske og geometriske rekker, og bruke dette til å løse praktiske problemer
- regne med uendelige geometriske rekker med konstante og variable kvotienter, bestemme konvergensområdet for disse rekkene og presentere resultatene

1.1 Følger

Følger er en oppramsing av tall, gjerne skilt med komma. I følgen

$$2, 4, 8, 16 \quad (1.1)$$

sier vi at vi har fire *ledd*. Ledd nr. 1 har verdien 2, ledd nr. 2 har verdien 4 osv. Hvert ledd i en rekke beskrives ofte ved hjelp av en indeksert bokstav. Velger vi oss bokstaven a for følgen over, kan vi skrive $a_1 = 2$, $a_2 = 4$ osv.

Når vi lar a_i betegne leddene i en følge, bruker vi $i \in \mathbb{N}$. \mathbb{N} er symbolet for tallene i følgen 1, 2, 3, 4 osv, disse kaller vi gjerne *de naturlige tallene*. Ønsker vi å fortelle at et tall er i en følge vi ikke har noe symbol for, bruker vi klammeparanteser '{}'. For eksempel er $8 \in \{2, 4, 8, 16\}$.

Ofte vil vi oppdage at tallene i en følge kan settes i sammenheng med hverandre. Vi kan for eksempel merke oss fra (1.1) at hvis vi ganger et ledd i følgen med 2, så har vi funnet det neste leddet. Den *rekursive* formelen er da:

$$a_i = 2 \cdot a_{i-1}$$

I den rekursive formelen bruker vi altså den forrige verdien for å finne den neste.

Den nevnte følgen er en *endelig* følge fordi den har et konkret antall ledd. Hadde vi brukt den rekursive formelen kunne vi lagt på flere ledd og fått følgen:

$$2, 4, 8, 16, 32, 64, \dots \quad (1.2)$$

'...' betyr at vi fortsetter i det uendelige med å legge til nye ledd, følgen kalles da en *uendelig* følge.

Hva om vi for denne følgen ønsker å finne ledd nr. 20, altså a_{20} ? Det vil da lønne seg å finne en *eksplisitt* formel. For å gjøre dette skriver vi opp noen ledd og ser om vi finner et mønster:

$$a_1 = 2 = 2^1$$

$$a_2 = 4 = 2^2$$

$$a_3 = 8 = 2^3$$

Av ligningene over innser vi at vi for ledd nr. i kan skrive:

$$a_i = 2^i$$

Og slik kan vi fort finne ledd nr. 20:

$$\begin{aligned} a_{20} &= 2^{20} \\ &= 1048576 \end{aligned}$$

I den eksplisitte formelen kan vi altså finne verdien til et ledd, uansett hvilket nummer det har i følgen.

1.1.1 Aritmetiske følger

Følgen

$$2, 5, 8, 11, 14, 17$$

kalles en aritmetisk følge. Dette fordi to naboledde har en konstant differanse $d = 3$. Skriver vi opp de tre første leddene kan vi finne mønsteret til en eksplisitt formel:

$$a_1 = 2 = 2 + 3 \cdot 0$$

$$a_2 = 5 = 2 + 3 \cdot 1$$

$$a_3 = 8 = 2 + 3 \cdot 2$$

Av ligningene over observerer vi at:

$$a_i = 2 + 3 \cdot (i - 1)$$

Aritmetisk følge

Et ledd a_i i en aritmetisk følge er gitt ved den rekursive formelen

$$a_i = a_{i-1} + d \quad (1.3)$$

og den eksplisitte formelen:

$$a_i = a_1 + d(i - 1) \quad (1.4)$$

hvor d er den konstante differansen $a_n - a_{i-1}$.

Eksempel

Finn den rekursive og den eksplisitte formelen til følgen

$$7, 13, 19, 25, \dots$$

Svar:

Vi observerer at følgen har den konstante differansen $d = 6$ og første ledd $a_1 = 7$. Den rekursive formelen blir da

$$a_i = a_{i-1} + 6$$

Mens den eksplisitte formelen blir

$$a_i = 7 + 6(i - 1)$$

1.1.2 Geometriske følger

Følgen

$$2, 6, 18, 54, 162$$

kalles en geometrisk følge. Dette fordi forholdet mellom to naboleds er den samme *kvotienten* $k = 3$. Også her kan vi gjenkjenne et fast mønster:

$$a_1 = 2 = 2 \cdot 3^0$$

$$a_2 = 6 = 2 \cdot 3^1$$

$$a_3 = 18 = 2 \cdot 3^2$$

Den eksplisitte formelen blir derfor:

$$a_n = 2 \cdot 3^{i-1}$$

Geometrisk følge

Et ledd a_i i en geometrisk følge med kvotient k er gitt ved den rekursive formelen

$$a_i = a_{i-1} \cdot k \quad (1.5)$$

og den eksplisitte formelen:

$$a_i = a_1 \cdot k^{i-1} \quad (1.6)$$

Eksempel

En geometrisk følge har $a_1 = 2$ og $k = 4$. For hvilken i er $a_i = 128$?

Svar:

Vi får ligningen:

$$2 \cdot 4^{i-1} = 128$$

$$4^{i-1} = 64$$

$$\ln 4^{i-1} = \ln 64$$

$$(i-1) \ln 4 = \ln 64$$

$$(i-1) \ln 4 = \ln 4^3$$

$$(i-1) \ln 4 = 3 \ln 4$$

$$i-1 = 3$$

$$i = 4$$

Altså er $a_4 = 128$.

1.2 Rekker

Den store forskjellen på en rekke og en følge, er at i en rekke er leddene skilt med plusstegn¹. For eksempel er

$$2 + 6 + 18 + 54 + 162$$

en rekke. Vi bruker begrepet ledd på samme måte som for en følge: I rekken over har ledd nr. 3 verdien 18, og i alt er det fem ledd. For en rekke er det naturlig at vi ikke bare ønsker å vite verdien til hvert enkelt ledd, men også hva summen av alle leddene blir. Så lenge en rekke ikke er uendelig, kan man alltid regne ut summen ved å legge sammen ledd for ledd, men det vi søker er uttrykk som gir oss summen etter mye mindre arbeid (og til og med for tilfeller av uendelige rekker).

¹Rekka $-1 - 2 - 3$ ser ut til å være skilt med minustegn, men er egentlig bare en forkorting av $(-1) + (-2) + (-3)$

1.2.1 Aritmetiske rekker

Hvis leddene i en rekke kan beskrives som en aritmetisk følge, kalles rekken ei *aritmetisk rekke*. Summen av denne er gitt ved følgende formel:

Summen av en aritmetisk rekke

Summen S_n av de n første leddene i en aritmetisk rekke er gitt som:

$$S_n = n \frac{a_1 + a_n}{2} \quad (1.7)$$

Eksempel

Gitt den uendelige rekken

$$3 + 7 + 11 + \dots$$

- a) Finn summen av de ti første leddene.
- b) For hvilken n er summen av rekken lik 903?

Svar:

- a) Det i -te leddet a_i i rekken er gitt ved formelen

$$a_i = 3 + 4(i - 1)$$

Dette er derfor en aritmetisk rekke, og summen av de n første leddene er da gitt av ligning (1.7). Ledd nr. 10 blir (når en side av ligningen er blank betyr dette at uttrykket på siden er uforandret):

$$\begin{aligned} a_{10} &= 3 + 4(10 - 1) \\ &= 39 \end{aligned}$$

De ti første leddene er dermed gitt som:

$$\begin{aligned} S_{10} &= 10 \cdot \frac{3 + 39}{2} \\ &= 210 \end{aligned}$$

b) I formelen for S_n setter vi inn det eksplisitte uttrykket for a_n og får:

$$S_n = n \frac{a_1 + a_1 + d(n-1)}{2}$$

$$2 \cdot 903 = n(3 + 3 + 4(n-1))$$

$$0 = 6n + 4n^2 - 4n - 2 \cdot 903$$

$$0 = 2n^2 + n - 903$$

Denne ligningen har løsningene $n \in \left\{21, -\frac{43}{2}\right\}$. Vi søker et positivt heltall, derfor er $n = 21$ eneste mulige løsning.

1.2.2 Geometriske rekker

Hvis leddene i en rekke kan beskrives som en geometrisk følge, kalles rekken ei *geometrisk rekke*. Også da har vi en formel for summen av rekken:

Summen av en geometrisk rekke

Summen S_n av de n første leddene i en geometrisk rekke med kvotient k er gitt som:

$$S_n = a_1 \frac{1 - k^n}{1 - k}, \quad k \neq 1 \quad (1.8)$$

Spesialtilfellet $k = 1$

Hvis $k = 1$ har vi at:

$$S_n = na_1 \quad (1.9)$$

Eksempel

Gitt den uendelige rekken

$$3 + 6 + 12 + 24 + \dots$$

- a) Finn summen av de 15 første leddene.
- b) For hvor mange ledd er summen av rekken lik 93?

Svar:

a) Vi observerer at dette er en geometrisk rekke med $a_1 = 3$ og $k = 2$. Summen av de 15 første leddene blir da:

$$\begin{aligned} S_{15} &= 3 \cdot \frac{2^{15} - 1}{1 - 2} \\ &= 3 \cdot \frac{1 - 32768}{-1} \\ &= 98301 \end{aligned}$$

b) Vi lar n være antall ledd og får:

$$\begin{aligned} 93 &= 3 \cdot \frac{1 - 2^n}{1 - 2} \\ \frac{93}{3} &= 2^n - 1 \\ 31 + 1 &= 2^n \\ \frac{\ln 32}{\ln 2} &= \\ \frac{\ln 2^5}{\ln 2} &= \\ \frac{5 \ln 2}{\ln 2} &= n \\ 5 &= n \end{aligned}$$

1.2.3 Summen av uendelige geometrisk rekker

Når en geometrisk rekke har uendelig mange ledd merker vi oss dette:

Hvis $|k| < 1$, kan vi skrive:

$$\begin{aligned} \lim_{n \rightarrow \infty} S_n &= \lim_{n \rightarrow \infty} a_1 \frac{1 - k^n}{1 - k} \\ &= a_1 \frac{1}{1 - k} \end{aligned}$$

Summen av uendelig mange ledd går altså mot en endelig (konkret) verdi! Når dette er et faktum sier vi at rekken *konvergerer* og at rekken er konvergent. Hvis vi derimot har at $|k| \geq 1$, går summen

mot $\pm\infty$. Vi sier da at rekken *divergerer* og at rekken er divergent.

Summen av en uendelig geometrisk rekke

For en uendelig geometrisk rekke med kvotient $k < |1|$, er summen S_∞ av rekken gitt som:

$$S_\infty = \frac{a_1}{1 - k} \quad (1.10)$$

Hvis $|k| \geq 1$ vil summen gå mot $\pm\infty$.

Eksempel

Gitt den uendelige rekken

$$1 + \frac{1}{x} + \frac{1}{x^2} + \dots$$

a) For hvilke x er rekken konvergent? Vis at summen S_n til rekken i dette tilfellet blir

$$S_n = \frac{x}{x - 1}$$

- b) For hvilken x er summen av rekken lik $\frac{3}{2}$?
c) For hvilken x er summen av rekken lik -1 ?

Svar:

a) Vi observerer at rekken er en geometrisk rekke med $k = \frac{1}{x}$ og $a_1 = 1$. Rekken er konvergent når $|k| < 1$, vi krever derfor at:

$$|x| > 1$$

Summen S_∞ er da gitt som:

$$\begin{aligned} S_\infty &= \frac{a_1}{1 - k} \\ &= \frac{1}{1 - \frac{1}{x}} \\ &= \frac{1}{\frac{x-1}{x}} \\ &= \frac{x}{x - 1} \end{aligned}$$

Som var det vi skulle vise.

b) Hvis rekken har en endelig sum $S_n = \frac{3}{2}$, er den gitt ved:

$$\begin{aligned}\frac{x}{x-1} &= \frac{3}{2} \\ 2x &= 3(x-1) \\ x &= 3\end{aligned}$$

Summen av rekken er altså $\frac{3}{2}$ når $x = 3$.

c) Skal summen bli -1 , må x oppfylle følgende ligning:

$$\begin{aligned}\frac{x}{x-1} &= -1 \\ x &= -(x-1) \\ x &= \frac{1}{2}\end{aligned}$$

Men $x = \frac{1}{2}$ oppfyller ikke kravet fra oppgave a). Rekka er derfor ikke konvergent (den er divergent) for dette valget av x , altså er det ingen verdier for x som oppfyller ligningen.

1.2.4 Summetegnet

Vi skal nå se på et symbol som forenkler skrivemåten av rekker betraktelig. Symbolet blir spesielt viktig i *kapittel 6*, hvor vi skal studere *integrasjon*.

Tidligere har vi skrevet rekkene mer eller mindre beint fram. For eksempel har vi sett på rekken

$$2 + 6 + 18 + 54 + 162$$

med den eksplisitte formelen

$$a_n = 2 \cdot 3^{n-1}$$

Ved hjelp av summetegnet \sum kan rekken vår komprimeres betraktelig. Ved å skrive $\sum_{i=1}^5$ indikerer vi at i er en løpende variabel som starter på 1 og deretter øker med 1 opp til 5. Hvis vi lar den eksplisitte formelen til rekken være uttrykt ved i , kan vi skrive rekken som $\sum_{i=1}^5 2 \cdot 3^{i-1}$, underforstått at vi skal sette et plusstegn

hver gang i øker med 1:

$$2 + 6 + 18 + 54 + 162 = \sum_{i=1}^5 2 \cdot 3^{i-1}$$

Den uendelig rekken $2+6+18+\dots$ derimot kan vi istedenfor skrive som:

$$\sum_{i=1}^{\infty} 2 \cdot 3^{i-1}$$

For summetegnet har vi også noen regneregler¹ som vi for ordens skyld skal ta med oss.

Regneregler for summetegnet

For to følger $\{a_i\}$ og $\{b_i\}$ og en konstant c har vi at:

$$\sum_{i=1}^n (a_i + b_i) = \sum_{i=1}^n a_i + \sum_{i=1}^n b_i \quad (1.11)$$

$$\sum_{i=1}^n ca_i = c \sum_{i=1}^n a_i \quad (1.12)$$

1.3 Induksjon

Det kanskje mest matematiske temaet vi støter på i R2, er *induksjon*. Induksjon brukes spesielt for heltall, og prinsippet er dette:

Si at vi har funnet en ligning som er sann for et heltall n . Hvis vi kan vise at ligningen også gjelder om vi adderer heltallet med 1, har vi vist at ligningen gjelder for alle heltall større eller lik n .

Det kan være litt vanskelig i starten å få helt grep på induksjonsprinsippet, så la oss gå rett til et eksempel:

Vi ønsker å vise at summen av de n første partallene er lik $n(n+1)$:

$$2 + 4 + 6 + \dots + 2n = n(n+1)$$

¹Summen trenger selvsagt ikke å begynne på indeks 1, man kan derfor erstatte $i = 1$ med $i = j$ for alle heltall j .

Vi starter med å vise dette for $n = 1$:

$$2 = 1 \cdot (1 + 1)$$

$$2 = 2$$

Så nå vet vi altså om et heltall, nemlig $n = 1$, som formelen stemmer for. Videre antar vi nå at ligningen er gyldig helt opp til ledd nr. k . Vi ønsker så å sjekke at den gjelder også for neste ledd, altså når $n = k + 1$. Summen blir da:

$$2 + 4 + 6 + \dots + 2k + 2(k + 1) = (k + 1)((k + 1) + 1)$$

Men fram til ledd nr. k er det tatt for gitt at (1.3) gjelder, derfor kan vi skrive¹:

$$\underbrace{2 + 4 + 6 + \dots + 2k}_{k(k+1)} + 2(k + 1) = (k + 1)((k + 1) + 1)$$

$$k(k + 1) + 2(k + 1) = (k + 1)(k + 2)$$

$$(k + 1)(k + 2) = (k + 1)(k + 2)$$

Og nå kommer den briljante konklusjonen: Vi har vist at (1.3) er sann for $n = 1$. I tillegg har vi vist at hvis ligningen gjelder for et heltall $n = k$, gjelder den også for $n = k + 1$. På grunn av dette vet vi at (1.3) gjelder for $1 + 1 = 2$. Men når vi vet at den gjelder for 2, gjelder den også for $2 + 1 = 3$ og så videre, altså for alle heltall!

Induksjon

Når vi ved induksjon ønsker å vise at ligningen

$$A(n) = B(n) \tag{1.13}$$

er sann for alle $n \in \mathbb{N}$, gjør vi følgende:

¹Det kan se litt merkelig ut å skrive $2 + 4 + 6 + \dots + 2k$ og anta at formelen vår gjelder for denne summen, det virker jo da som at vi antar at den gjelder for $n = 1$, $n = 2$ osv. Men dette er bare en litt kunstig skrivemåte som blir brukt for summen fram til ledd nr. k . For etterpå sier vi at vi vet om et tall k som denne antakelsen er riktig for, nemlig $k = 1$, og da har vi jo bare ett ledd før ledd nr. $k + 1$.

I påfølgende eksempler skal vi for enkelthets skyld la ledd nr. k være innbakt i symbolet "...".

1. Sjekk at (1.13) er sann for $n = 1$.
2. Sjekk at (1.13) er sann for $n = k + 1$, antatt at den er sann for $n = k$.

Eksempel 1

Vis ved induksjon at summen av de n første oddetallene er gitt ved ligningen

$$1 + 3 + 5 + \dots + (2n - 1) = n^2$$

for alle $n \in \mathbb{N}$.

Svar:

Vi sjekker at påstanden stemmer for $n = 1$:

$$1 = 1^2$$

$$1 = 1$$

Vi tar det for gitt at påstanden gjelder for $n = k$ og må videre sjekke at den stemmer også for $n = k + 1$:

$$\underbrace{1 + 3 + 5 + \dots}_{k^2} + (2(k + 1) - 1) = (k + 1)^2$$

$$k^2 + 2k + 1 = (k + 1)^2$$

$$(k + 1)^2 = (k + 1)^2$$

Og dermed er påstanden vist for alle $n \in \mathbb{N}$.

Merk: Hvis du har problemer med å faktorisere venstresiden når du utfører induksjon, kan du som reserveløsning skrive ut høyresiden istedenfor, men helst bør du la være. Dett er er litt for elegansens skyld (selv ikke matematikk kan fraskrive seg en porsjon forfengelighet), men også fordi sjansen for regnefeil blir mindre.

Eksempel 2

Vis ved induksjon at:

$$1^3 + 2^3 + 3^3 + \dots + n^3 = \frac{n^2(n + 1)^2}{4}$$

for alle $n \in \mathbb{N}$.

Svar:

Vi starter med å sjekke for $n = 1$:

$$\begin{aligned}1 &= \frac{1^2 \cdot (1+1)^2}{4} \\1^3 &= \frac{2^2}{4} \\1 &= 1\end{aligned}$$

Ligningen er altså sann for $n = 1$. Vi antar videre at den også stemmer for $n = k$ og sjekker for $k + 1$:

$$\begin{aligned}\underbrace{1^3 + 2^3 + 3^3 + \dots + (k+1)^3}_{\frac{k^2(k+1)^2}{4}} &= \frac{(k+1)^2(k+1+1)^2}{4} \\ \frac{k^2(k+1)^2}{4} + (k+1)^3 &= \frac{(k+1)^2(k+2)^2}{4} \\ \frac{k^2(k+1)^2 + 4(k+1)^3}{4} &= \\ \frac{(k+1)^2(k^2 + 4(k+1))}{4} &= \\ \frac{(k+1)^2(k^2 + 4k + 4)}{4} &= \\ \frac{(k+1)^2(k+2)^2}{4} &= \frac{(k+1)^2(k+2)^2}{4}\end{aligned}$$

Påstanden er dermed vist for alle $n \in \mathbb{N}$.

Eksempel 3

Vis ved induksjon at:

$$3 \cdot 9 \cdot 27 \cdot \dots \cdot 3^n = 3^{\frac{1}{2}n(n+1)}$$

Svar:

Vi sjekker at påstanden er sann for $n = 1$:

$$\begin{aligned}3 &= 3^{\frac{1}{2} \cdot 1(1+1)} \\ 3 &= 3^1\end{aligned}$$

Videre antar vi at påstanden stemmer også for $n = k$, og

sjekker for $n = k + 1$:

$$\underbrace{3 \cdot 9 \cdot 27 \cdot \dots}_{3^{\frac{1}{2}k(k+1)}} \cdot 3^{k+1} = 3^{\frac{1}{2}(k+1)(k+1+1)}$$

$$3^{\frac{1}{2}k(k+1)} \cdot 3^{k+1} = 3^{\frac{1}{2}(k+1)(k+2)}$$

$$3^{\frac{1}{2}k(k+1)+k+1} =$$

$$3^{\frac{1}{2}k(k+1)+\frac{2}{2}(k+1)} =$$

$$3^{\frac{1}{2}(k+1)(k+2)} = 3^{\frac{1}{2}(k+1)(k+2)}$$

Påstanden er dermed vist for alle $n \in \mathbb{N}$.

Forklaringer

Summen av en aritmetisk rekke

Ved å bruke den eksplisitte formelen fra (1.4), kan vi skrive summen av en aritmetisk rekke med n ledd som:

$$S_n = a_1 + (a_1 + d) + (a_1 + 2d) + \dots + (a_1 + d(n-1)) \quad (1.14)$$

Men leddene i rekken kan også uttrykkes slik:

$$a_i = a_n - (n-i)d$$

for $1 \leq i \leq n$. Og da kan vi skrive summen som (her står siste ledd først, deretter nest siste osv.):

$$S_n = a_n + (a_n - d) + (a_n - 2d) + \dots + (a_n - d(n-1)) \quad (1.15)$$

Legger vi nå sammen (1.14) og (1.15), får vi $2S_n$ på venstre side. På høyre side blir alle d -er kansellert og vi ender opp med at:

$$2S_n = na_1 + na_n$$

$$S_n = n \frac{a_1 + a_n}{2}$$

Summen av en geometrisk rekke

Summen S_n av en geometrisk rekke med n ledd er:

$$S_n = a_1 + a_1k + a_1k^2 + \dots + a_1k^{n-2} + a_1k^{n-1} \quad (1.16)$$

Ganger vi denne summen med k , får vi:

$$kS_n = a_1k + a_1k^2 + a_1k^3 + \dots + a_1k^{n-1} + a_1k^n \quad (1.17)$$

Uttrykket vi søker framkommer når vi trekker (1.17) ifra (1.16):

$$\begin{aligned} S_n - kS_n &= a_1 - a_1k^n \\ S_n(1-k) &= a_1(1-k^n) \\ S_n &= a_1 \frac{(1-k^n)}{1-k} \end{aligned}$$

Regneregler for summetegnet

Ved å skrive ut summen og omrokkere på rekkefølgen av addisjonene, innser vi at:

$$\begin{aligned}\sum_{i=1}^n (a_i + b_i) &= a_1 + b_1 + a_2 + b_2 + \dots + a_n + b_n \\ &= a_1 + a_2 + \dots + a_n + b_1 + b_2 + \dots + b_n \\ &= \sum_{i=1}^n a_i + \sum_{i=1}^n b_i\end{aligned}$$

Ved å skrive ut summen og faktorisere ut c , innser vi også at:

$$\begin{aligned}\sum_{i=1}^n ca_i &= ca_1 + ca_2 + \dots ca_n \\ &= c(a_1 + a_2 + \dots + a_n) \\ &= c \sum_{i=1}^n a_i\end{aligned}$$

Oppgaver

1.1.1

a) Skriv opp de tre første partallene. Lag en rekursiv og en eksplisitt formel for det i -te partallet.

b) Skriv opp de tre første oddetallene. Lag en eksplisitt formel for det i -te oddetallet.

1.1.2

Finn det eksplisitte uttrykket til den aritmetiske følgen når du vet at:

a) $a_1 = 3$ og $a_4 = 30$

b) $a_1 = 5$ og $a_{11} = -25$

c) $a_3 = 14$ og $a_5 = 26$

1.1.3

Finn det eksplisitte uttrykket til den geometriske følgen når du vet at:

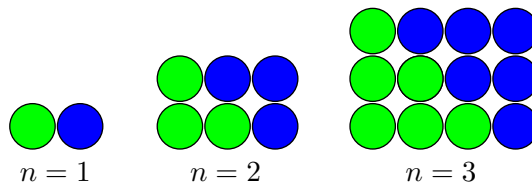
a) $a_1 = \frac{1}{2}$ og $a_2 = \frac{1}{6}$

b) $a_1 = 5$ og $a_4 = 40$

1.2.1

a) Bruk figuren under til å forklare at summen S_n av de n første naturlige tallene er gitt ved:

$$S_n = \frac{n(n+1)}{2}$$

b) Skriv opp summen av det første, de to første og de tre første oddetallene. Bruk en lignende figur som i oppgave a) til å vise at

summen S_n av de n første oddetallene er:

$$S_n = n^2$$

1.2.2

Finn S_{10} for rekkene:

a) $7+13+19+25+\dots$ b) $1+9+17+25+\dots$

1.2.3

Gitt rekken

$$8 + 11 + 14 + \dots$$

For hvilken n er summen av rekken lik 435?

1.2.4

Bruk summen av en aritmetisk rekke til å vise at ligningen gitt i *Eksempel 3* på s. 20 er sann.

1.2.5

Gitt rekken

$$3 + 12 + 48 + \dots + 768$$

Finn summen av rekken. (Hint: Finn først hva n er når $a_n = 768$).

1.2.6

En geometrisk rekke har $a_1 = 2$ og $k = 3$.

a) Vis at summen S_n kan skrives som:

$$S_n = 3^n - 1$$

b) Regn ut summen for de 3 første leddene.

c) For hvilken n er $S_n = 728$?

1.2.7

Du ønsker å spare penger i en bank som gir 2 % månedlig rente. Du sparer ved å foreta et innskudd den 1. i hver måned, og du starter 01.01.2017.

a) Skriv rekken som viser hvor mye penger du har i banken 01.05.2017. Innskuddet 01.05 skal tas med.

b) Sett opp et uttrykk $P(n)$ som viser hvor mye penger du har i banken n måneder etter 01.01.2017, medregnet innskuddet samme måned.

1.2.8

Gitt den uendelige rekken

$$4 + 1 + \frac{1}{4} + \dots$$

a) Forklar hvorfor rekken er konvergent.

b) Finn summen av den uendelige rekken.

1.2.9

a) Skriv det uendelige desimaltallet 0.999... som en uendelig geometrisk rekke.

b) Forklar hvorfor rekken er konvergent, og bruk dette faktumet til å finne summen av rekken. Hva forteller svaret?

1.2.10

Gitt den uendelige rekken

$$\frac{1}{3} + \frac{1}{3}(x-2) + \frac{1}{3}(x-2)^2 + \dots$$

a) For hvilke x er rekken konvergent?

b) For hvilken x er $S_n = \frac{2}{15}$?

c) For hvilken x er $S_n = \frac{1}{6}$?

1.3.1

Vis ved induksjon at for alle $n \in \mathbb{N}$ er:

a) $1 + 2 + 3 + \dots + n = \frac{n(n+1)}{2}$

b) $1 + 2 + 2^2 + \dots + 2^{n-1} = 2^n - 1$

c) $4 + 4^2 + 4^3 + \dots + 4^n = \frac{4}{3}(4^n - 1)$

d) $1^2 + 2^2 + 3^2 + \dots + n^2 = \frac{n(2n+1)(n+1)}{6}$

1.3.2

Vis ved induksjon at $n(n^2 + 2)$ er delelig med 3 for alle $n \in \mathbb{N}$.

1.3.3

$$\frac{1 \cdot 2}{1 \cdot 2 \cdot 3} \cdot \frac{1 \cdot 2 \cdot 3 \cdot 4}{1 \cdot 2 \cdot 3 \cdot 4 \cdot 5} \cdot \dots \cdot \frac{(2n)!}{(2n-1)!} = 2^n n!$$

(Hint: $(2(k+1))! = (2k+1)!(2k+2)$)

Gruble

Målet med denne oppgaven er å, uten bruk av induksjon, vise at summen av n kvadrater er gitt ved følgende formel:

$$\sum_{i=1}^n i^2 = \frac{n(2n+1)(n+1)}{6} \quad (\text{I})$$

a) Forklar hvorfor vi kan skrive:

$$1^2 + 2^2 + 3^2 + \dots = 1 + (1+3) + (1+3+5) + \dots$$

(Hint: se opg. 1.2.1 b))

b) Ut ifra det du fant i a), forklar at:

$$\sum_{i=1}^n i^2 = n + \sum_{i=1}^n (n-i)(2i+1)$$

c) Skriv ut alle kjente summer fra b) og løs ligningen med hensyn på $\sum_{i=1}^n i^2$, du skal da komme fram til (I).

Fasit

Med mindre annet er nevnt er det tatt for gitt at $n \in \mathbb{N}$

1.1.1 a) $2i$ **b)** $2i - 1$

1.1.2 a) $a_i = 3 + 9(i - 1)$ **b)** $a_i = 5 - 3(i - 1)$ **c)** $a_i = 2 + 6(i + 1)$

1.1.3 a) $a_i = \frac{1}{2} \cdot \frac{1}{3^{i-1}} = \frac{1}{2} \cdot 3^{1-i}$ **b)** $a_i = 5 \cdot 2^{i-1}$

1.2.1 a) Både antall grønne og antall blå sirkler tilsvarer summen av de n første naturlige tallene. Av figuren ser vi at to ganger denne summen utgjør $n(n + 1)$ sirkler. **b)** Se løsningsforslag.

1.2.2 a) 350 **b)** 370

1.2.3 $n = 15$

1.2.4 Se løsningsforslag.

1.2.5 $S_5 = 1023$

1.2.6 b) 26 **c)** $n = 6$

1.2.7 a) $1000 \cdot 1.02^4 + 1000 \cdot 1.02^3 + 1000 \cdot 1.02^2 + 1000 \cdot 1.02^1 + 1000$ **b)**
 $P(n) = 50000(1.02^n - 1)$

1.2.8 a) Fordi $-1 < k = \frac{1}{4} < 1$

1.2.9 a) $10^{-1} + 10^{-2} + 10^{-3} + \dots$ **b)** Ledd nr. n kan skrives som $10^{-1} \cdot (10^{-1})^{n-1}$, dette er en geometrisk rekke med $k = 10^{-1}$. Summen av rekka blir 1, altså er $0.999\dots = 1$ (!).

1.2.10 a) $1 < x < 3$ **b)** $x = \frac{1}{2}$. **c)** $x = 1$ løser ligningen, men rekka konvergerer ikke for denne verdien av x . $S_n = \frac{1}{6}$ har derfor ingen løsning.

1.3.1 Se løsningsforslag.

1.3.3 Se løsningsforslag.